SHAXSIY RIVOJLANISH YO‘LIDA ATROF-MUHITNING TA’SIRI

Ahmadaliyeva Sarvinoz Alimardon qizi
Toshkent Kimyo xalqaro universiteti
Namangan filiali Rus tiliva adabiyoti yo‘nalishi
2-bosqich talabasi
Ilmiy rahbar: **Shamsiddinov Bahodir**

Annotatsiya

Ushbu maqolada shaxsiy rivojlanish jarayonida atrof-muhitning o‘rni va uning inson dunyoqarashi, xulq-atvori, motivatsiyasi hamda irodasiga ko‘rsatadigan ta’siri falsafiy, psixologik va sotsiologik nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Tadqiqotda ijtimoiy muhitning asosiy tarkibiy qismlari, jumladan, shaxslararo munosabatlar, Jim Ron tomonidan ilgari surilgan “besh kishi qoidasi”, zamonaviy raqamli makon va ommaviy axborot vositalarining inson rivojlanishiga ijobiy hamda salbiy ta’siri yoritiladi. Shuningdek, shaxsiy rivojlanishda ongli ravishda ijtimoiy muhitni tanlash, axborot iste’molini boshqarish va sog‘lom munosabatlarni shakllantirishning ahamiyati asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: shaxsiy rivojlanish, atrof-muhit, ijtimoiy muhit, Jim Ron nazariyasi, raqamli muhit, motivatsiya, iroda, shaxs shakllanishi, ommaviy axborot vositalari, ijtimoiy mas’uliyat.

Аннотация

В данной статье с философской, психологической и социологической точек зрения анализируется роль окружающей среды в процессе личностного развития, а также её влияние на мировоззрение, поведение, мотивацию и волю человека. Рассматриваются основные компоненты социальной среды, в том числе межличностные отношения, предложенное Джимом Роном «правило пяти человек», а также положительное и отрицательное влияние цифрового пространства и средств массовой информации на развитие личности. Особое внимание уделяется

осознанному выбору социального окружения, управлению потреблением информации и формированию здоровых межличностных отношений.

Ключевые слова: личностное развитие, окружающая среда, социальная среда, теория Джима Рона, цифровая среда, мотивация, воля, формирование личности, средства массовой информации, социальная ответственность.

Abstract

This article examines the role of the environment in personal development and its influence on an individual's worldview, behavior, motivation, and will from philosophical, psychological, and sociological perspectives. The study explores the main components of the social environment, including interpersonal relationships, Jim Rohn's "five people rule," and the positive and negative effects of digital spaces and mass media on personal growth. Particular attention is paid to the conscious selection of one's social circle, the management of information consumption, and the development of healthy interpersonal relationships.

Keywords: personal development, environment, social environment, Jim Rohn's theory, digital environment, motivation, willpower, personality formation, mass media, social responsibility.

KIRISH

Shaxsiy rivojlanish inson hayotining muhim tarkibiy qismi bo‘lib, uning dunyoqarashi, bilim darajasi, xulq-atvori, maqsadlari va jamiyatdagi o‘rnini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ko‘pincha insonning muvaffaqiyatga erishishi kuchli iroda, motivatsiya va aniq maqsadlarga bog‘liq deb qaraladi. Biroq shaxsning rivojlanishiga faqat ichki intilishlar emas, balki u yashayotgan ijtimoiy va axborot muhiti ham sezilarli ta’sir ko‘rsatadi.

Atrof-muhitni o‘sib borayotgan daraxt uchun zarur bo‘lgan tuproqqa qiyoslash mumkin. Unumdor tuproq daraxtning rivojlanishiga yordam bergani kabi, sog‘lom ijtimoiy muhit ham insonning bilim olishi, o‘z qobiliyatlarini namoyon qilishi va maqsadlariga erishishi uchun qulay sharoit yaratadi. Aksincha, doimiy salbiy

munosabatlar, qo‘llab-quvvatlashning yetishmasligi va rivojlanishga to‘sqinlik qiluvchi odatlar insonning o‘ziga bo‘lgan ishonchini pasaytirishi mumkin.

Amerikalik motivatsion notiq Jim Ron tomonidan ommalashtirilgan “Siz eng ko‘p vaqt o‘tkazadigan besh kishining o‘rtachasisiz” degan fikr ijtimoiy muhitning shaxs shakllanishidagi ahamiyatini ifodalash uchun qo‘llanadi [1]. Mazkur qarashni qat’iy ilmiy qonun sifatida emas, balki insonning yaqin munosabatlari va kundalik muloqoti uning odatlari hamda qarashlariga ta’sir qilishi mumkinligini ko‘rsatuvchi g‘oya sifatida tushunish lozim.

Bugungi kunda shaxs rivojlanishiga ta’sir etuvchi omillar doirasi yanada kengaymoqda. An’anaviy ijtimoiy munosabatlar bilan bir qatorda internet, ijtimoiy tarmoqlar, elektron ta’lim platformalari va ommaviy axborot vositalari ham insonning fikrlashi, qiziqishlari va kundalik faoliyatiga ta’sir qilmoqda. Shu sababli shaxsiy rivojlanishni o‘rganishda nafaqat real ijtimoiy muhit, balki raqamli makonning imkoniyatlari va muammolarini ham hisobga olish zarur.

Tadqiqotning maqsadi — shaxsiy rivojlanish jarayonida atrof-muhitning o‘rnini tahlil qilish, ijtimoiy munosabatlar va raqamli axborot makonining inson shakllanishiga ta’sirini yoritish hamda rivojlantiruvchi muhitni yaratish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

A. atrof-muhit va shaxsiy rivojlanish tushunchalarining o‘zaro bog‘liqligini ochib berish;

B. ijtimoiy munosabatlarning inson dunyoqarashi va xulq-atvoriga ta’sirini tahlil qilish;

C. raqamli muhit va ommaviy axborot vositalarining ijobiy hamda salbiy jihatlarini ko‘rsatish;

D. shaxsiy rivojlanish uchun sog‘lom ijtimoiy va axborot muhitini shakllantirish bo‘yicha tavsiyalar berish.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy muhitga oid ilmiy-uslubiy manbalarni o‘rganish, qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda tizimli yondashuv usullaridan foydalanildi.

Birinchidan, atrof-muhit va shaxs shakllanishiga oid nazariy qarashlar tahlil qilindi. Bunda inson rivojlanishining ijtimoiy omillar bilan bog‘liqligiga alohida e’tibor qaratildi [3].

Ikkinchidan, Jim Ronning ijtimoiy muhitga doir qarashlari o‘rganilib, shaxsning yaqin munosabatlari, kundalik muloqoti va odatlarining o‘zaro aloqasi tahlil qilindi [1]. Ushbu yondashuv shaxsning ijtimoiy doirasi uning rivojlanishiga qanday imkoniyatlar yaratishi mumkinligini tushuntirishda nazariy asos sifatida qo‘llandi.

Uchinchidan, raqamli texnologiyalar va ommaviy axborot vositalarining inson hayotidagi o‘rni ko‘rib chiqildi. Axborotdan foydalanish, mustaqil bilim olish, ijtimoiy tarmoqlardagi muloqot va raqamli kontent iste’molining shaxsiy rivojlanish bilan bog‘liq jihatlari mavjud manbalar asosida umumlashtirildi [2].

Tadqiqot doirasida mustaqil empirik tajriba yoki so‘rovnoma o‘tkazilmadi. Shu bois maqolada keltirilgan xulosalar nazariy tahlil va manbalarning umumlashtirilishiga asoslanadi.

NATIJALAR

Atrof-muhitning shaxsiy rivojlanishdagi o‘rni

Atrof-muhit insonni o‘rab turgan tabiiy, ijtimoiy, madaniy va axborot sharoitlari majmuasini anglatadi. Shaxsiy rivojlanish nuqtayi nazaridan esa oiladagi munosabatlar, do‘stlar, ta’lim muassasasi, mehnat jamoasi, jamiyatdagi qadriyatlar va axborot manbalari alohida ahamiyatga ega.

Inson bolalikdan boshlab atrofidagi kishilarning xatti-harakatlarini kuzatadi, ulardan muomala usullari, odatlar va qadriyatlarni o‘rganadi. Keyinchalik bu jarayon ta’lim, kasbiy faoliyat va ijtimoiy munosabatlar orqali davom etadi. Shu sababli shaxsning qanday fikrlashi va qanday qarorlar qabul qilishi ko‘p jihatdan uning hayotiy tajribasi hamda ijtimoiy aloqalari bilan bog‘liq.

Masalan, kitob o‘qish, yangi bilimlarni egallash va maqsadlarni rejalashtirishga odatlangan insonlar davrasida bo‘lish kishida ham shu faoliyatlarga qiziqish uyg‘otishi mumkin. Aksincha, muntazam ravishda boshqalarni kamsitish, mas’uliyatsizlik yoki zararli odatlar kuzatiladigan muhit insonning xulq-atvoriga salbiy ta’sir ko‘rsatishi ehtimoli mavjud.

Biroq atrof-muhit inson taqdirini mutlaq belgilab bermaydi. Inson o‘z qarashlarini tanqidiy baholash, mustaqil qaror qabul qilish va o‘z odatlarini o‘zgartirish imkoniyatiga ega. Demak, shaxsiy rivojlanishda muhit va individual iroda bir-birini to‘ldiruvchi omillar hisoblanadi.

Ijtimoiy munosabatlar va Jim Ronning “besh kishi qoidasi”

Shaxsning ijtimoiy doirasi uning kundalik fikrlashi, kayfiyati, maqsadlari va xulq-atvoriga ta’sir qilishi mumkin. Jim Ron tomonidan ommalashtirilgan “besh kishi qoidasi” aynan shu fikrni sodda shaklda ifodalaydi [1].

Ushbu qarashga ko‘ra, inson ko‘p vaqtini birga o‘tkazadigan kishilarning odatlari, qadriyatlari va munosabatlaridan ma’lum darajada ta’sirlanadi. Agar inson o‘qishga, kasbiy rivojlanishga va yangi g‘oyalarni o‘rganishga intiladigan kishilar bilan muloqot qilsa, unda ham shu yo‘nalishlarga qiziqish kuchayishi mumkin. Bunday munosabatlar tajriba almashish, o‘zaro yordam va yangi imkoniyatlarni kashf etishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, doimiy tanqid, masxara, ishonchsizlik yoki zararli odatlar ustun bo‘lgan muhit insonning tashabbuskorligini cheklashi mumkin. Masalan, o‘z oldiga maqsad qo‘ygan yoshning intilishlari muntazam ravishda kamsitilsa, u o‘z imkoniyatlariga shubha bilan qaray boshlashi ehtimoli bor.

Shuning uchun shaxsiy rivojlanishda ijtimoiy aloqalarni ongli ravishda shakllantirish muhimdir. Bunda inson faqat muvaffaqiyatli kishilar bilan muloqot qilish bilangina cheklanmasligi, balki o‘zi ham boshqalarga ijobiy ta’sir ko‘rsatishga intilishi lozim. Sog‘lom munosabatlar o‘zaro hurmat, samimiylik, mas’uliyat va shaxsiy chegaralarni e’tirof etishga asoslanadi.

Raqamli muhit va ommaviy axborot vositalarining ta’siri

Zamonaviy jamiyatda internet va raqamli texnologiyalar shaxsiy rivojlanishning muhim omillaridan biriga aylandi. Elektron kutubxonalar, masofaviy ta’lim platformalari, videodarslar va xalqaro ilmiy manbalar insonlarga bilim olish imkoniyatlarini kengaytiradi. Endilikda ko‘plab fanlarni mustaqil o‘rganish, xorijiy tillarni mashq qilish va turli kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirish uchun masofadan foydalanish mumkin bo‘lgan resurslar mavjud [2].

Raqamli muhitning asosiy ijobiy jihatlari quyidagilarda namoyon bo‘ladi:

I. **Bilim olish imkoniyatining kengayishi.** Elektron manbalar orqali turli mavzulardagi ma’lumotlarni topish va o‘rganish mumkin.

II. **Vaqtdan samarali foydalanish.** Masofaviy ta’lim va raqamli vositalar o‘qish jarayonini shaxsiy jadvalga moslashtirishga yordam beradi.

III. **Muloqot va tajriba almashish.** Internet orqali turli hududlarda yashovchi mutaxassislar va o‘rganuvchilar bilan aloqa o‘rnatish mumkin.

IV. **Mustaqil ta’lim ko‘nikmalarining rivojlanishi.** Onlayn kurslar va elektron topshiriqlar insonni o‘z bilimini mustaqil boshqarishga undaydi.

Biroq raqamli muhitning ayrim salbiy jihatlari ham mavjud. Ijtimoiy tarmoqlardan me’yoridan ortiq foydalanish vaqtni samarasiz sarflashga, diqqatning tez-tez chalg‘ishiga va kundalik vazifalarni kechiktirishga olib kelishi mumkin. Shuningdek, ijtimoiy tarmoqlarda boshqalarning hayotini doimiy kuzatish va o‘zini ular bilan taqqoslash ayrim odamlarda norozilik yoki o‘ziga ishonchsizlikni kuchaytirishi ehtimoli mavjud.

Qisqa va tez almashinadigan kontentni muntazam iste’mol qilish ham diqqatni uzoq vaqt davomida bir vazifaga qaratishni qiyinlashtirishi mumkin. Biroq bu ta’sir barcha insonlarda bir xil namoyon bo‘lmaydi; u foydalanish davomiyligi, kontent turi, shaxsiy xususiyatlar va boshqa omillarga bog‘liq.

Shu sababli raqamli texnologiyalardan ongli foydalanish, axborot manbalarining ishonchliligini tekshirish, ekran qarshisidagi vaqtni boshqarish va foydali kontentni tanlash shaxsiy rivojlanishning muhim shartlaridan hisoblanadi.

Sog‘lom rivojlanish muhitini shakllantirish

Sog‘lom muhit shaxsning o‘z qobiliyatlarini namoyon qilishi, xatolaridan xulosa chiqarishi va yangi maqsadlar sari intilishi uchun imkoniyat yaratadi. Bunday muhitni shakllantirish faqat oila yoki jamiyatning emas, balki har bir insonning ham mas’uliyatidir.

Shaxsiy rivojlanish uchun quyidagi amaliy yo‘nalishlar muhim hisoblanadi:

1. **Muloqot doirasini tahlil qilish.** Inson o‘zining kimlar bilan ko‘p vaqt o‘tkazishini va bu munosabatlar uning kayfiyati, odatlari hamda maqsadlariga qanday ta’sir qilishini kuzatishi kerak.
2. **Foydali odatlarni shakllantirish.** Kitob mutolaasi, jismoniy faollik, muntazam o‘qish va kunlik reja tuzish shaxsiy rivojlanishni qo‘llab-quvvatlaydi.
3. **Raqamli muhitni boshqarish.** Ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish vaqtini belgilash, ishonchli manbalarni tanlash va keraksiz axborot oqimini cheklash maqsadga muvofiq.
4. **Tanqidiy fikrlashni rivojlantirish.** Har qanday fikr yoki ma’lumotni tekshirish, turli nuqtayi nazarlarni taqqoslash va mustaqil xulosa chiqarish muhimdir.
5. **O‘zaro qo‘llab-quvvatlashga asoslangan munosabatlar o‘rnatish.** Inson boshqalardan ijobiy ta’sir olish bilan birga, o‘zi ham atrofidagilarga yordam berishi va ularning rivojlanishiga hissa qo‘shishi lozim.

Mazkur yo‘nalishlar shaxsga tashqi muhitning ta’sirini yaxshiroq anglash va o‘z rivojlanishi uchun qulay sharoit yaratish imkonini beradi.

MUHOKAMA

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, shaxsiy rivojlanish murakkab va ko‘p omilli jarayon bo‘lib, unda ijtimoiy munosabatlar, ta’lim, axborot muhiti va insonning individual xususiyatlari o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Atrof-muhit insonning odatlari va qarashlariga ta’sir ko‘rsatsa-da, bu ta’sirni mutlaq va o‘zgarmas hodisa sifatida talqin qilish to‘g‘ri emas.

Jim Ronning “besh kishi qoidasi” shaxsning yaqin ijtimoiy doirasiga e’tibor qaratishga undaydi. Biroq insonning rivojlanishini faqat besh kishining ta’siri bilan izohlab bo‘lmaydi. Oila, ta’lim muassasasi, iqtisodiy sharoit, madaniyat, shaxsiy tajriba va individual tanlovlar ham muhim rol o‘ynaydi. Shuning uchun mazkur qoida ilmiy jihatdan qat’iy o‘lchov emas, balki ijtimoiy munosabatlarning ahamiyatini tushuntiruvchi ommabop tamoyil sifatida ko‘rilishi lozim.

Raqamli muhitga nisbatan ham muvozanatli yondashuv zarur. Internetni faqat salbiy omil sifatida baholash uning ta’limiy va rivojlantiruvchi imkoniyatlarini inkor etishga olib keladi. Aksincha, raqamli resurslardan maqsadli foydalanish bilim olish, kasbiy malakani oshirish va dunyoqarashni kengaytirishga xizmat qiladi. Muammo texnologiyaning o‘zida emas, balki undan qanday maqsadda, qancha vaqt va qay tarzda foydalanilishidadir.

Shuningdek, sog‘lom muhitni shakllantirishda insonning shaxsiy mas’uliyati bilan bir qatorda, oila, ta’lim muassasalari va jamiyatning vazifalari ham muhimdir. Yoshlar uchun qo‘llab-quvvatlovchi ta’lim muhiti yaratish, tanqidiy fikrlashni rivojlantirish va raqamli savodxonlikni oshirish ularning mustaqil qaror qabul qilishiga yordam beradi.

Demak, shaxsiy rivojlanish uchun eng maqbul yondashuv tashqi muhitni ongli ravishda tanlash, mavjud sharoitlardan samarali foydalanish va individual mas’uliyatni rivojlantirishdan iborat.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, atrof-muhit shaxsiy rivojlanish jarayoniga sezilarli ta’sir ko‘rsatuvchi omillardan biridir. Insonning oila a’zolari, do‘stlari, ustozlari, hamkasblari va raqamli makondagi axborot manbalari uning dunyoqarashi, odatlari, motivatsiyasi hamda xulq-atvorining shakllanishida muhim o‘rin tutadi.

Tadqiqot natijalari ijtimoiy muhitning ijobiy ta’siridan foydalanish, zararli axborot oqimini cheklash va shaxsiy rivojlanishga xizmat qiladigan odatlarni shakllantirish zarurligini ko‘rsatadi. Jim Ronning “besh kishi qoidasi” insonni o‘zining yaqin ijtimoiy doirasi haqida o‘ylashga undovchi foydali g‘oya bo‘lsa-da, shaxs rivojlanishini faqat shu omil bilan izohlash mumkin emas.

Raqamli texnologiyalar ham shaxsiy rivojlanish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ulardan to‘g‘ri foydalanish bilim olish, mustaqil fikrlash va kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Buning uchun axborot iste’molini nazorat qilish, manbalarni tanqidiy baholash va vaqtni oqilona taqsimlash muhimdir.

Shunday qilib, shaxsiy rivojlanish faqat qulay muhitga ega bo‘lish bilan cheklanmaydi. U insonning o‘z ustida ishlashi, mustaqil qaror qabul qilishi, sog‘lom munosabatlarni shakllantirishi va atrofidagilarga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatishga intilishi bilan chambarchas bog‘liq. Sog‘lom va rivojlantiruvchi muhitni yaratish individual hamda ijtimoiy mas’uliyatning o‘zaro uyg‘unligini talab qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jim Rohn. *The Five People You Spend the Most Time With*. Jim Rohn rasmiy veb-sayti. URL: https://www.jimrohn.com/wisdom/articles/average-of-five-people-you-spend-time-with

2. *Raqamli muhit va shaxs rivojlanishiga oid ilmiy maqola*. Inlibrary.uz elektron ilmiy kutubxonasi. URL: https://inlibrary.uz/index.php/science-research/article/view/107668.

3. *Atrof-muhit va shaxs rivojlanishiga oid ilmiy material*. Ilmiyanjumanlar.uz. URL:https://ilmiyanjumanlar.uz/uploads/conferences/0062/62*i*20241206*1425034*.51.pdf

4. Gulbaxor, M., & Bahodir, S. (2025). TIL O ‘RGANISHDA CHATGPT, TARJIMA TIZIMLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI. TADQIQOTLAR, 76(3), 17-21.

5. Muzaffar, G., & Bahodir, S. (2025). INSON ORGANIZMIDA UCHRAYDIGAN ICHKI KASALIKLAR. TADQIQOTLAR, 76(2), 71-74.

6. Bakhodir, S., & Dilshoda, R. (2025). EASTERN THINKERS OF THE ERA OF THE FIRST RENAISSANCE. Global Science Review, 8(1), 682-687.

7. Zebo, N., & Bahodir, S. (2025). O ‘RTA ASRLARDA ANGLIYA (V-XV ASRLAR). Global Science Review, 11(1), 85-90.

8. Шамсиддинов, Б., & Гуламов, М. (2023). ЛОГИЧЕСКИЕ СООТНОШЕНИЯ ФИЛОСОФИИ С ЛИТЕРАТУРОЙ. Oriental Art and Culture, 4(3), 332-335.

9. Shamsiddinov, B. J., & Jakbaraliyva, Z. (2022). Scientific and Empirical Relations of Philosophy and Literature. Spanish Journal of Innovation and Integrity, 7, 70-73.
10. Abdullaev, U. B., & Shamshiddinov, B. (2024). O ‘RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDAGI ETNIK NOMLAR. Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar, 1(1).
11. Шамсиддинов, Б. Ж., & Жакбаралиева, З. О. (2022). АБУ АЛИ ИБН СИНО ТИББИЙ ТАРБИЯ ХУСУСИДА. Oriental Art and Culture, 3(2), 670-674.
12. Shamsiddinov, B. (2022). The importance of supporting innovative activities of entrepreneurs in uzbekistan. ASIA PACIFIC JOURNAL OF MARKETING & MANAGEMENT REVIEW ISSN: 2319-2836 Impact Factor: 8.071, 11(11), 165-170.
13. Шамсиддинов, Б. Ж. (2023). МАМЛАКАТИМИЗ МИЛЛИЙ ЮКСАЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙФАЛСАФИЙ АСОСЛАРИ. Oriental Art and Culture, 4(5), 345-350.
14. Шамсиддинов, Б. (2020). Тарбия жараёнида шар мутафаккирларининг қ педагогик ва психологик қарашлари. In Актуальные вопросы развития современного общества, экономики и профессионального образования (pp. 268-271). Российский государственный профессионально-педагогический университет.
15. Shamsiddinov, B. B. DINSHUNOSLIKNING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI.
16. Shamsiddinov, B. B. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi.
17. YANGI, V. T. V. M., & YONDASHUVLARI, T. H. OZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TALIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI “ZAMONAVIY JAHON TARIXSHUNOSLIGIDA FARG’ONA.
18. YANGI, V. T. V. M., & YONDASHUVLARI, T. H. OZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TALIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI “ZAMONAVIY JAHON TARIXSHUNOSLIGIDA FARG’ONA.
19. Shamsiddinov, B. B. DINSHUNOSLIKNING BOSHQA FANLAR BILAN ALOQASI.
20. Shamsiddinov, B. B. Ta'lim innovatsiyasi va integratsiyasi.

21. Shamsiddinov, B. M. U. (2026, June). HISTORICAL AND ETHNOGRAPHIC FEATURES OF POTTERY-RELATED RITUALS IN THE FERGANA VALLEY. In *International Conference Platform* (No. 6, pp. 135-143).

22. Ruxshona, A., & Bahodir, S. (2026). IS'HOQXON IBRATNING MA'RIFATPARVARLIK FAOLIYATI VA ILMIY MEROSI. Ustozlar uchun, 104(1), 284-292.